

**XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Kolozsvár, 2010. május 14–16.**

**AZ EVANGÉLIUMOK GYÓGYÍTÁS ELBESZÉLÉSEI
A GÖRÖG KONTEXTUSBAN**

Témavezető:

Dr. Zamfir Korinna, előadótanár

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Római Katolikus Teológia Kar

Szerző:

Réti Tamás

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Római Katolikus Teológia Kar
Didaktikai Teológia, III. év

**Kolozsvár
2009**

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK.....	3
BEVEZETŐ	4
A GÖRÖG-RÓMAI VILÁG GYÓGYÍTÁSSAL KAPCSOLATOS NÉZETEI	5
ASZKLÉPIOSZ CSODÁLATOS GYÓGYÍTÁSAI	7
TYANAI APOLLÓNIOSZ (KR. U. 3-97).....	10
CSODÁK A CSÁSZÁRI UDVARBAN.....	11
AZ EVANGÉLIUMOK GYÓGYÍTÁSAI A GÖRÖG KONTEXTUSBAN	12
BETEGSÉG MEGNEVEZÉSEK AZ EVANGÉLIUMOKBAN	13
JÉZUS GYÓGYÍTÁSAINAK KAPCSOLATA A GÖRÖG VILÁG CSODÁIVAL.....	16
BEFEJEZÉS	18
BIBLIOGRÁFIA	19

RÖVIDÍTÉSEK

Dio Cass.	Dio Cassius, Római történelem
EncJud.	Encyclopaedia Judaica
Hippoc. Jusj.	Hippokratész, Jusjurandum
Hippoc. Aer.	Hippokratész, A levegőről, a vizekről és a helyekről
InfGosThom.	Tamás gyermekség evangélium
Joseph. AJ	Josephus Flavius, A zsidók története
Joseph. BJ	Josephus Flavius, A zsidó háború
Mart. Epig	Martialis, Epigrammák
Mart. Spect.	Martialis, Liber Spectaculorum
Philostr. V A	Philosztratosz, Tyannai Apollóniusz élete
Suet. Vesp.	Suetoniusz, Caeszárok élete, Vespásziánusz
Tac. Ann.	Tacitus, Évkönyvek
Tac. Hist.	Tacitus, Korunk története

BEVEZETŐ

A Jézus-kutatás egyik fontos részét képezik a gyógyítás elbeszélések. A kereszténység történelme folyamán mindig kiemelkedő szerepet jutatott alapítója eme viselkedésének. Ebből merítve határozta meg saját viszonyulását a betegekhez, szenvedőkhöz, de sokszor apologetikus magatartást is kölcsönöztek belőlük. A gyógyítások szerves részét alkotják az Isten országáról szóló örömhírnek. Számuk, formájuk, létük csak az evangéliumokból igazolható. Viszont látni kell, hogy nem teljes önletrajzok, nem a részletességre törekedtek a szentírók. Nem utolsó sorban a kor jellemző szellemi irányzatainak (filozófia, orvoslás, elbeszélő és történetíró stílus) nyomait is magukon viselik és ez nem más, mint a hellenizmus.

Jézust, mint minden kortársát befolyásolta a hellenizmus világa. A kor zsidósága, habár próbálta elhatárolni magát a hódító rómaiak minden gondolati és tettei hasonulástól, mégis nem kerülhette ki, hogy ne kerüljön kapcsolatba velük. Így legyen bármilyen fanatikus zelóta bizonyára nem kerülhette ki a görög kultúra befolyását. Ez nem csak a nyelvi struktúrákban mutatkozhatott meg – bizonyos nézetek szerint maga Jézus is beszélhetett görögül – hanem a minden napok eseményeiben is visszaköszönt.

Maguk a gyógyítás elbeszélések sem függetlenek a görög-római hatás alól, hiszen magukban foglalnak olyan elemeket, amelyek a korra jellemzőek. Itt elsősorban a görög világ hőszaira, császáraira kell gondolni, akik gyógyítás történeteik bizonyos motívumokban, toposzokban visszaköszönnek az evangéliumokból is. Ugyanakkor a görögök fejlett orvoslással is rendelkeztek, aminek egy kifejlett orvosi szókészlete és irodalma volt. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a görög nyelven íródott evangéliumok gyógyításról szóló részei ne tartalmazzanak ezekből a terminusokból. Viszont vizsgálható az adott zsidó kontextusba mennyire felel meg a szó által jelölt betegségnek, mivel nem minden esetben fedik egymást a zsidó és annak a görög megfelelője.

A görög orvoslás és gyógyító csodák segítségével tisztább képet kaphatunk azokról a folyamatokról, amelyek lejátszódtak az újszövetség keletkezésekor. A betegség leírásokból pedig következtethetünk olyan egészségügyi problémákra, melyek elterjedtek voltak az első századi Mediterránemuban.

A GÖRÖG-RÓMAI VILÁG GYÓGYÍTÁSSAL KAPCSOLATOS NÉZETEI

Kr. u. 333-ban Palesztina ellenállás nélkül megadta magát Nagy Sándor hadainak. Hajlamosak vagyunk elfelejteni ezt a történelmi eseményt, habár nagy hatással volt az Ó és Újszövetség keletkezésére nézve. A Babilonból haza tért zsidóság ismét egy fejlett kultúrával találkozott, aminek nyomán pedig kibontakozott az első század környéki zsidóság is. Erre a korra tehető az alexandriai diaszpóra megerősödése, és ennek következtében megszületik a héber szent iratok görög fordítása, a Septuaginta is. A korban keletkezett írások magukon viselik a hellenizált zsidóság gondolkodásmódját. Ebből pedig következik, hogy közelebbről is kapcsolatba kerültek a kor tudományosságával, a közgondolkodással és az eszmei irányzatokkal. Így a júdeai orvoslás ismerte a hellén orvostudományt.

A hellén kultúra viszonylag fejlettebb egészségügyi rendszerrel rendelkezett, mint a palesztinai közösségek. Viszont ők is hittek a démonok és rossz szellemek ténykedésében, az igézésben (szemmel verés), valamint a gyógynövények erejében, akárcsak a zsidók.¹ Viszont kiemelkednek olyan személyek is, akik a modern orvostudomány megalapozói. Például Hippokratész (kb. Kr. e. 460–337), aki tudományos szintre emelte az orvoslást, valamint Aszklépiosz papja és leszármazottja is volt.² Tanulmányozta az anatómiát, és gyógyításaiban helyes étrendet javasolt. Herophilosz, volt az első, aki komolyabban foglalkozott anatómiával, ő mutatta ki először, hogy a vér a vérerekben kering és a pulzusnak köze, van a szívveréshez. Ezek mellett pedig felfedezte, hogy az idegek kapcsolatban állnak az aggyal.³ De még megemlíthetnénk Empedoklész, Museion, Galenusz és sok más kiemelkedő orvost az ókori Hellászból. Munkásságuk az arab orvoslásban maradt fenn a reneszánsz idejéig.

A kor orvosai közelebb álltak a filozófiához, mint a mai értelemben vett orvosláshoz. Az orvos gyógymódot ajánlott, étrendet javasolt, de például, soha nem végez műtétet, boncolást. A műtét a rabszolgák feladata volt. Ha beteg belehal a műtétbe, akkor a

¹ KINNEY WILLIAMS, Jean: *Empire of ancient Greece*. New York 2005, 108; DUNCAN, John–BERRETT, Martin: *The evil eye in the New Testament*. In: *Studies in the New Testament: The Sea-change of the Old Testament in the New* (szerk. John Duncan, Martin Berrett), Leiden 1989, 62; MARKETOS, Spyro G.: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. In: *History of nephrology* (szerk. Gorabed Ekhyon), vol. 2, Basel 1997, 206; WEISSENRIEDER, Annette: *Image of illness in the Gospel of Luke*. Tübingen 2003, 13.

² MARKETOS: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. 207.

³ KINNEY WILLIAMS: *Empire of ancient Greece*. 109; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 7.

rabszolga megbüntethető volt, orvosi műhibáért. Nem utolsó sorban az orvosok esküt tettek Apollóra és Aszklépioszra, hogy megóvják a beteget, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy a visszanyerje egészségét (Hippoc. Jusj.). Annál is inkább mivel ők az egész embert kezelték, így alakult ki, hogy étrendet, tornát, balneoterápiákat javasoltak. A hippokratészi orvosnak szerves kapcsolata volt a filozófiával, hiszen gyökerei a preszokratészi korba nyúlnak vissza. Az orvos retorikai képességgel kellett rendelkezzen, hiszen nem csak a beteget kezelte, hanem a beteg közvetlen környezetére is hatással kellett, hogy legyen. A görög szemlélet mindezek mellett elismerte, nem zárta ki a csoda lehetőségességét is. Hiték azt is, hogy az emberi test reflektálja a makrokozmoszt a mikrokozmoszban.⁴

A filozófia szerves részét képezi az orvoslásnak. Így az első század környékén uralkodó filozófiai irányzatok, például a sztoicizmus hatást gyakorolt a korban keletkező művekre. A sztoikus természetfilozófia alap fogalma a phüsis (φύσις), vagy latinul natura. Azt az erőt nevezték phüsisnek, mely alkotta és formálta, valamint egyesíti és megadja a koherenciát a világnak. Van benne értelmesség, de nem egyenlő a logosszal. A természet értelme nem más, mint az azt átjáró levegő, vagy jobban mondva tüzes levegő a pneuma. Mivel a pneumát levegőnek vélték tulajdonságait is ennek függvényében határozták meg, így nézetük szerint befolyásolta a hőmérséklet, páratartalom, valamint mozgása, sebessége. Ennek a nézetnek a lecsengésével találkozunk a görög orvostudományban, valamint a mindennapi gyakorlatban (Hippoc. Aer. 1).⁵

A görög orvoslás fejlődése három szakaszra osztható fel: az első szakasz Hippokratész munkássága, a Corpus Hippocraticum létrejötte; a második szakasz az alexandriai iskola (Alexandriai Museion, Kalkedóni Herophilos munkássága); a harmadik a római császárok korában bontakozott ki (a római orvoslás és Galénusz munkássága). A szakaszok között éles határt nem húzható. A tanulmány szempontjából az utolsó két korszak a kiemelkedőbb, hiszen az evangéliumok keletkezéséhez korban ez a két szakasz áll közelebb. Az alexandriai iskola vezeti be például a pneúma fogalmát, mely nem

⁴ KINNEY WILLIAMS: *Empire of ancient Greece*. 108; MARKETOS: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. 205-207; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 48. 54; PORTERFIELD, Amanda: *Healing in the History of Christianity*. Oxford 2005, 13; BENDEMANN, von Reinhard: 'Many-coloured illness' (Mark 1,34): on the significance of illness in the New Testament therapy narratives. In: Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 106.

⁵ LONG, A. A.: *Hellenisztikus filozófia*. Budapest 1998, 190-205.

teljesen azonos az Újszövetségből ismert pneuma fogalommal, hiszen a sztoikus filozófia azon elvére utal, mely az egészséget egyensúlyba tartsa. Ezen szakasz arra a korra jellemző, amikor lefordítják a Septuagintát, mely sok esetben meghatározza az Újszövetség görög nyelvét is. Az első iskola hagyatéka a négy testnedvről szóló teória (vér, nyálka, sárga és fekete epe – amely ma a pszichológia területéről ismert), életmód változtatás, diéta, valamint a környezeti tényezők vizsgálata, míg a harmadik szakaszban felértékelődik a farmakológia és a sebészet.⁶

Az evangéliumokban szereplő gyógyítások és démonűzések, nem csak a görögkultúra, orvostudomány hagyományával mutat hasonlóságot, hanem nagyban hasonlítanak Aszklépiosz, Tyanai Apollóniusz valamint a római császárok által végrehajtott csodákra. Az evangéliumokban szereplő csodák hasonlóságot mutatnak, elsősorban nem csak betegség fajták (pl. vakság, bénulás, távgyógyítás), hanem néhány gyógyítás elbeszélés vagy azok részletei között (pl. nyál használata, érintés által való gyógyítás, különösen a császárok és Apollóniosz gyógyításaiban, de Aszklépiosz is az athéni szentélyénél gyakran alkalmazza) is.

ASZKLÉPIOSZ CSODÁLATOS GYÓGYÍTÁSAI

Aszklépiosz, a görög világ gyógyító istensége, eredetét tekintve trák kígyóistenség lehetett⁷, akit átvettek a görögök, mint Apolló és Korónisz fiát, és a gyógyítás attribútumával ruháztak fel. A mitológia mentén megállapítható, hogy egy trák kígyó istenség terjedő kultusza kapcsolódott össze, egy akkor élt neves gyógyító nevével. Kr. e. az ötödik századtól tisztelete, már elterjedt. Legrégibb temploma a thesszáliai Trikkában volt. Központja *Epidauruszban* található, de volt szentélye Pergamonban, Rómában (a Tiberis partján) és a krétai Lebanában is.⁸ Kultuszát 426-ban, II. Theodosziusz császár tiltja be. Családjá mutatja az ókori görög egészségügyi rendszer felépítését. A monda szerint Cheiron kentaurtól tanulta tudományát. Egyiptomba *Imhotep*ként, Rómában *Aesculapius* néven tisztelték, nevének jelentése valószínűleg a *pioj*, vagyis kegyes szóból

⁶ WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 42-54.

⁷ Kultuszához tartoztak a kígyók tisztelete. Erre utal az epidauruszi szentélytől észak-nyugatra lévő kör alakú épület, ez lehetett a szent kígyók lakóhelye. Gyakran értesülünk olyan gyógyításokról is, amelyben kígyók közvetítik a gyógyulás útját. Vö. HEGYI Dolores: *Polis és vallás - Bevezetés a görög vallástörténetben*. Budapest 2002, 87; WELLS, Louise: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. Berlin 1998, 29. 14. 34.

⁸ A szentélyek egymást közt is rivalizáltak. Találtak egy olyan táblát Epidaurusban, amely arra figyelmezteti a zarándokokat, hogy ne higgyenek a troizeni szentélynek. Illetve a szentélyek nem voltak egyenlő rangúak, hiszen a legfőbb az Epidaurus volt.

származik, amely sokat elárul a hérosz „személyiségéről”.⁹ Rómában egy pestis járvány következtében vezetékbe kultuszát, Kr. e. 293-ban. A Kr. e. ötödik századtól *Asclepia* néven versenyt rendeztek tiszteletére Epidaurusban.¹⁰

Ami érdekes Aszklépioossal kapcsolatban, azt a votív táblák őrizték meg, ugyanis ezek egy sor betegséget és gyógyulást sorolnak fel. Az istenséggel kapcsolatba kerülés több lépésben történt. A „kezelés” első lépésében a beteg egy rituális fürdőn vett részt, ezt követte az állatáldozat bemutatása. Akinek nem volt lehetősége erre, az más terményt vagy kalácsot áldozott fel az istenségnek. Majd este az *abatonnak* nevezett helyiségbe aludt (az epidauruszi templomtól északra feküdt). Álmában kapta meg, a kezelésre vonatkozó utasításokat, illetve a gyógyítást. Gyógyulás után gyakran a betegtag képmását, valamint a történetet tartalmazó táblácskát ajánltak fel hálából Aszklépiosznak. Gyakran hajtották végre a gyógyításokat állatok például kutyák, ludak és kígyók is. Erre példa egy vak fiú eset, akit miután az istenség kutya képében megnyalta szemeit, újra látni kezdett.¹¹

Apellasz 160-ban elzarándokolt Epidaurusba, ahol az isten tornát és gyógykezelést „írt” fel neki gyomorbántalmakra. Ezek nem voltak mindig kellemesek (pl. sóval és mustárral kenték be a testet). Egy másik ember, a rodoszi Theon, hagymát és tizenöt szem fehérborst kellett fogyasztson huzamosabb ideig. Ez a gyógymód megtalálható Aelius Aristidesnél is, valamint Galénusz megemlíti, hogy Hippokratész is ismerte.¹² Mindezen történetek arra utalnak, hogy a gyógyítás inkább köszönhető a helyes étrend és életforma kialakításának, mint csodás beavatkozásoknak. Az ilyen tudósítások hasonlítanak egy üdülőtelep reklámjához, mint zarándok központ áhítat teljes légköréhez.¹³

⁹ LURKER, Manfred: *Aesculapius*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004, 21; MARKETOS: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. 206; WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 14-16; GRIMAL, Pierre: *Asclepius*. In. The concise dictionary of classical mythology, Oxford 1986, 62-63; COTTER, Wendy: *Miracle Stories: The God Asclepius, the Pythagorean Philosopher and the Roman Rulers*. In The Historical Jesus in Context (szerk. Amy-Jill Levine, Dale C. Allison Jr., John Dominic Crossan) Princetown 2006. 168; STAMBOUGH, John E.–RICE, David Gerard: *Source for the Study of Greek Religion*. Sources for Biblical Study 14, Missula 2009, 52.

¹⁰ LURKER, Manfre: *Aesculapius*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004, 4; WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 20.

¹¹ HEGYI: *Polis és vallás*. 84; WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 29-30. 44; STAMBOUGH.–RICE: *Source for the Study of Greek Religion*. 52.

¹² BOEFT, Jan den: *Asclepius healings made known*. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 20-22; MARKETOS: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. 205-207; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 44; WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 38. 44.

¹³ A votív táblák gyakran szolgáltak reklámként abban az időben. Valamint nem utolsó sorban az

Számos műtétről is szerezhető információ, melyet Aszklépiosz hajtott végre. Például egy férfi esete Toroneból, akinek a bélférgeit távolította el. Hozzá hasonlóan Euchippos hat évig hordott egy lándzsa hegyet az állkapcsában, amit szintén kiműtött. Talán ezek a történetek a nagy orvosok kezeit dicsérik, akik e szentélyek köré csoportosultak (pl. Hippokratész). Ezen kívül gyógyított kopaszságot, tetveket, fejfájást, visszeret, beszédhibákat, sebeket, fekélyt valamint vesekövet is.¹⁴ A történetek nagy része vakság és bénulás meggyógyításával foglalkoznak. Ezek azok a betegségek, ahol az emberi tudás megáll, csak egy istenség tud segíteni. Ilyen eset például Antikratész Kridaszából, aki megvakult egy lándzsa hegytől. Aszklépiosz kivette a lándzsahegyet és visszarakta a pupilláját.¹⁵ Ez még a mai orvostudománynak is képtelenség. A vakságot és a bénulást csak a hit gyógyította meg.

Jézus és Aszklépiosz közti hasonlóság igencsak egyértelmű. Az újszövetségi iratok is megemlítik, Jel 2, 13, ahol úgy utalnak rá, mint a Sátánra. Ez arra rámutat, hogy igen is fennállt a két kultusz közti viszálykodás. A hasonlóságok ott is felfedezhetőek, mint például Aszklépiosz barátságos viszonya az emberekhez; bárki, nemtől, kortól és társadalmi-gazdasági szereptől és státustól függetlenül fordulhatott hozzá. Egy szóval nagyon is emberszerető istenség. De megemlíthető, hogy a görög orvoslás is igyekezett a lehető legjobbat adni a betegnek. Hiszen nem csak az egyént hanem egész környezetét érinti a betegség, ugyanakkor vissza is utasíthatott betegeket a görög orvos. Ha híre elterjedt, akkor a környékről többen is felkeresték vagy ő látogatta a vidéket (utalást találunk az evangéliumokban is, hogy Jézus híre elterjedt). Közös Jézus és a görög világ gyógyítója közt az is, hogy nagyobb részt férfiak fordultak mindkettőhöz, legalábbis az evangéliumok és a votív táblák tanúsága szerint. Távolságról is gyógyít mind a kettő (Aszklépiosz például egy spártai kislányt, az evangéliumokban). Pergamonban pedig azt tartották, hogy Aszklépiosz vihart csendesít le, és ezért is egyik neve *swthrr*, vagyis megváltó.¹⁶

önszügezzsióban, szemfényvesztésben is szerepük volt. – Vö. HEGYI: *Polis és vallás* . 87; STAMBOUGH.– RICE: *Source for the Study of Greek Religion*. 52.

¹⁴ BOEFT: *Asclepius healings made known*. 23-24; WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 26-27; GNILKA, Joachim: *A názáreti Jézus*. Budapest 2001, 141.

¹⁵ BOEFT: *Asclepius healings made known*. 25; WELLS: *The geek language of healing from Homer to the New Testament*. 22.

¹⁶ WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 15. 16. 21. 33. 37. 85. 94; MARKETOS: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. 205-207; PORTERFIELD: *Healing in the History of Christianity*. 13; GNILKA: *A názáreti Jézus*. 149-150.

TYANAI APOLLÓNIO SZ (KR. U. 3-97)

Az ókori csodatévők közül első látásra talán mindközül Apollóniosz hasonlít leginkább Jézusra. Hieroklész összehasonlította a két karizmatikus tanítót, azt bizonyítva, hogy a pogány filozófus éppen olyan nagy, mint Krisztus vagy még nagyobb.¹⁷ Erre Eusebiosz *Hieroklész ellen* című írásában válaszol.¹⁸ A történelmi Apollónioszról viszont (Kr. u. 3–97) keveset tudunk, minden információnk Philosztratosz által írt életrajzból származik (*Vita Apollonii tyanensis – Tav touv Apollwnivou touv Tuanevwvj*), melyet 218–222 közt adtak ki, Julia Domna¹⁹ császárnő idejében. Philosztratosz állítása szerint, Damis munkáját követi (Philostr. V A I. 3. – továbbá csak V A).²⁰ Apollóniosz, a kisázsiai Tyanából²¹ származott. Serdülő korába atya Tarsuszba küldi tanulni, majd Kilikiában folytatja tanulmányait, itt kerül kapcsolatba Aszklépioszsal is (V A I. 4. 7.). A Pitagorász tanait követő filozófus (V A I. 1. 7.), minden valószínűség szerint aszkéta lehetett. A philosztratoszi mű valószínűleg az olvasók szórakoztatására íródott, ezt bizonyítja a kor különös érdeklődése India iránt, ahol megfordult Apollóniosz is. A kor felfogása azt tartotta e távoli országról, hogy gyógyító helyekkel van tele. Emellett a Domitianusszal való vitája Philosztratosz politikai nézeteit tükrözi, hiszen erős kritikát tartalmaz a szentélyek ellen (pl. V A I. 10. 31. 32. 37.).²² Apollóniosz független az istenektől; nem kell, imádkozzon, valamint áldozatot bemutasson, hogy csodát tudjon tenni.

Bizonyos kutatokban felmerült a kérdés létezett-e egyáltalán a történelmi Apollóniosz? Válaszul adható, hogy minden valószínűséggel igen, csak az idő és a hagyomány, illetve Philosztratosz munkássága eltakarta a karizmatikus filozófus történelmi voltát. Így például Moeragenész mágusnak tartja, amit Philostratosz azonban elvet (V A I. 3). Istenségét valamint gyógyító, próféta voltát csak Caracalla idején ismerték el (Caracalla

¹⁷ VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház és irodalma*. In. Ókeresztény írók I. (szerk. Vanyó László), Budapest 1988, 531.

¹⁸ VANYÓ László: *Eusebios egyháztörténete*. In. Ókeresztény írók IV. (szerk. Vanyó László) Budapest 1983, 71-73.

¹⁹ Septimus Severus római császár felesége volt, aki 193-211 közt uralkodott.

²⁰ KOSKENNIEMI, Erkki: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 71; MEUNIER, Mario: *Apollonios din Tyana*. București 2001, 5-6; COTTER: *Miracle Storie: The God Asclepius, the Pythagorean Philosopher and the Roman Rulers*. 169.

²¹ A város pontosabban Kappadókiában található.

²² KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 74-75.

építette az első szentélyt tiszteletére).²³ Az is kétséges, hogy járt Indiában (lehetetlenek tűnik egy év nyolc hónap alatt eljutni olyan messzire, a kor viszonyai közt). Nem ő reformálta meg a római vallást sem, az, Elagabalusz nevéhez kötődik, a *Sol invictus* kultuszának a bevezetésével.²⁴ Egyedül, ami megmaradt a filozófus cím, illetve az Aszklépiosz papja; orvos, aki a köztudatban tovább élt, majd isteni rangra emelték.

Hasonlóságot fedezhetünk fel Jézus és Apollóniusz közt, nem csak születésüket megelőző csodás elbeszélésben (V A I. 4), hanem azokban a csodákban is amelyeket végre hajtottak. Így megemlíthető, hogy démonokat űzött (V A II. 4., III. 3., IV. 10. 20. 25., VI. 27.), gyógyított (V A III. 39. – béna és sánta emberek), illetve halottat támasztott fel (V A IV. 40. – egy halott kislányt). Viszont a mű kései keletkezése, illetve kultuszának kései kibontakozására nézve nem valószínű, hogy nagyfokú, közvetlen hatást fejtett ki az evangéliumokra. Mindazonáltal nagyon fontos, mivel felismerhető azok a toposzoknak a jelenléte, amelyek abban a korban valakit hőrosszá vagy akár istené tettek.

CSODÁK A CSÁSZÁRI UDVARBAN

Az Újszövetségben szereplő *Basileiva tou Qeou* fogalmához, ill. annak ószövetségi előzményéhez, a *shalom*hoz hasonló található a császárok által végbe vitt csodáknál is. A császár az, aki elhozza a békét, a paradicsomi állapotot (*Pax Romana*). Erre utalnak azon történetek melyekben a császárt állatok (elefántok – Mart. Spect. 17) imádják, valamint azok, melyekben a kegyes császár megment egy vadat egy másiktól.²⁵ A császárnak hatalma van gyógyítani, de rontani is tud. Erre példa Libius esete, aki Domitianus tavában halászott, ezért megvakult (Mart. Epig. 4, 30). Ez azzal is magyarázható, hogy sokáig élt az a hagyomány, hogy a halak vízből kiemelve elvesztik látásukat. A történetben, a tettes ugyan azt érdemli, mint amit a császár halai elszenvedtek.²⁶ Kiteljesítve a képet Libius a császári tekintélyt ásta alá, tehát az egész társadalmat meglopta, becsapta, méltó a büntetésre, a vakságra.

²³ KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 78; COTTER: *Miracle Stories: The God Asclepius, the Pythagorean Philosopher and the Roman Rulers*. 169.

²⁴ KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 81.

²⁵ RIEMER, Utrike: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. In: *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 33-35; PORTERFIELD: *Healing in the History of Christianity*. 46.

²⁶ RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 36.

Megfigyelhető, hogy a császár soha sem tesz semmilyen varázsló aktust, csak pusztán jelenlétével gyógyít (érvényes ez a császár képére is – Tac. Ann. 4, 64).²⁷ Egyik ilyen ismert csoda Vespasianusszal történt Egyiptomban, ahol meggyógyít egy vakot és egy béna kezű embert (Tac. Hist. 4, 81–82; Suet. Vesp. 7, 1–3; Dio Cass. 65, 8).²⁸ Próbálkoztak úgy magyarázni ezt, hogy csak ideiglenesen vakságról volt szó, valamint a másik betegnek kificamodott a karja, de valószínűbb az, hogy itt a kiválasztottság motívuma, toposza köszön vissza. Hasonló csoda történik Trajánusszal is, valamint Hadrianus köntösét megérintő vak esete is ide sorolható.²⁹

A császárkultuszhoz tartoznak a csodák, amelyeknek mindig legitimáló szerepük van, nem utolsósorban a propaganda eszközei. A császárkultusból ismert motívum található a Tamás gyermekség evangéliumában is (InfGosThom. IV.-V.). Itt a hitetlen falu megvakul, akik kérdőre vonták Józsefet, amiért Jézus egy gyermek halálát okozta (a fiú meglökte futás közben). A falusiak mivel nem tisztelték Jézust elvesztették a látásukat, akár csak Libius, aki a császár tavában halászott. Ez is alátámasztja, hogy a csodának, mindig szerves része a hitelesítésnek, valamint azt is mutatja, hogy ezeket a történeteket a nagy közvélemény ismerte, illetve elismerte.³⁰ Az Apostolok cselekedeteiből viszont az látható, hogy Pált és Barnabást isteneknek tartják, csodáik miatt (ApCsel 14, 8-18), ugyanis ezzel legitimációt szereztek, tehát isteni voltot kaptak a pogányok közt. Az Újszövetségben Jézus csodái jelek, melyek megmutatják, hogy köztünk van Isten országa és ezzel együtt legitimitást kap a krisztusi hatalma is. Ez a toposz, motívum pedig minden csoda-elbeszélésben jelen van, legyen szó akár Vespásiánusról, akár Aszklépiusról vagy Apollóniusról. Jézus igehirdetésének szerves kiegészítője, azon jelek összessége, melyek legitimitást szereznek neki, a krisztusi küldetésben.

AZ EVANGÉLIUMOK GYÓGYÍTÁSAI A GÖRÖG KONTEXTUSBAN

Az első század zsidósága függetlenül attól, hogy hagyományos vagy liberális iskolához tartozott magán viseli a görög kultúrával való találkozás nyomait. Így Jézus

²⁷ RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 36.

²⁸ RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 40-41; Vö. GNILKA: *A názáreti Jézus*. 151.

²⁹ RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 43; COTTER: *Miracle Stories: The God Asclepius, the Pythagorean Philosopher and the Roman Rulers*. 169. Érdekes megjegyezni, hogy a vérfolyásos asszony is úgy gyógyult meg, hogy Jézus köntöséhez ért.

³⁰ RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 45; GNILKA: *A názáreti Jézus*. 151

kortársai valószínűleg ismerték a kor pogány csodaelbeszéléseit. Az evangéliumok nagy része már görög kultúrkörben bontakotnak ki, görög nyelven íródtak, ezért a betegség leírásaik, megnevezéseik is a görög nyelvből származnak. Jézus csodái hasonlóságot mutatnak a kor zsidó és pogány csodatévőinek működésével is. A csoda elbeszélések különböző toposzokat tartalmaznak, mely megegyeznek úgy az evangéliumokban, mint a zsidó haggadában, valamint a hellén kultúra csodáiban is fellelhetők.

BETEGSÉG MEGNEVEZÉSEK AZ EVANGÉLIUMOKBAN

Jézus működése során több betegemberrel is találkozott, akiket meggyógyított. Gyógyításai abban a korban jól ismert betegségekre mutatnak rá. Nagyon sok betegséget meg tudtak állapítani orvosok nélkül is. Kezelésükre gyógynövényeket alkalmaztak, így használták erre a célra a mirhát (*Commiphora myrrha*), a fahéjat (*Cinnamomum verum*, *Cinnamomum cassia*), a gyantás husángot (*Ferula gummosa*), a fügét (*Ficus carica*) és a mandragórát (*Mandragora officinalis*), melyet afrodisziákumnak is tartottak.³¹ Ezen kívül alkalmazták a gyógyításban a kálisalétromot vagy kálium-nitrátot (KNO₃). A Szentírás megemlíti, hogy a menyhal (*Lota lota*) epéjét hályogra (Tób 6, 9. 11), illetve májának és szívének elégetése démonokat űzésre való (Tób 6, 8; 8, 2).

A kor nézete szerint úgy a zsidóságban, mint a görögöknél, hogy a balszerencse, betegség gyakorta együtt járt a bűnnel. A megbomlott kapcsolatot helyre kellett állítani, hogy a betegség, büntetés megszűnjön. A beteg imával, életének megváltoztatásával, áldozattal kell bocsánatot esdekeljen, és majd csak ezek után próbálkozhat orvoslással. Az orvosnak, pedig Isten mutatja meg a betegséget és a gyógymodot. Tehát a gyógyítást Isten végzi az orvos segédletével, mint egy eszközként használva.³² Ez érvényes nem csak a zsidóságra, hanem a görögökre is. Ha nézzük a sztoikus filozófiát a betegség, a káosz oka a pneuma hiánya, visszahúzódása, melyet az egyén cselekedeteivel ér el.

A bűn mellett megemlíthető, mint a betegség oka a démoni megszállottság (Mk 3, 7-12; 5, 1-20; 9, 14-29; 10, 46-52; Mt 8, 28-34; 9, 32-34; 12, 22-37; 17, 14-21; Lk 8, 26-39; 9, 37-42; 11, 14-15; 18, 35-43; V A II. 4., III. 3., IV. 10. 20. 25., VI. 27.). A démoni megszállottság az ember egészét (test, lélek, szellem) érintik – Mk 5, 1-20; Mt 8, 28-34; Lk

³¹ VASIRUB, Samuel: *Medicine*. In: EncJud (szerk. Fred Skolnik, Michael Berenbaum) vol. XIII., Detroit 2007, 721.

³² VERMES Géza: *A zsidó Jézus*. Budapest 2005, 82-83; Vö PILCH, John J.: *Healing in the New Testament – Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*. Minneapolis 2000, 62-63; PORTERFIELD: *Healing in the History of Christianity*. 5. 33-34.

8, 26-39 a gadarai megszállott, Mk 9, 14-28; Mt 17, 14-21; Lk 9, 37-42 a megszállott fiú. Az egység helyreállítása exorcizmussal történik. Mindez különböző növények (baaras gyökér – mandragóra - *Mandragora officinalis*, tömjén - *Boswellia sacra*) elégetésével, illetve rituálék során történt (BJ 7. 6.). Egyik ilyen rituálé, melyet Josephus Flavius is megemlít, az a rabbi Eleazár által, Vespasianus előtt végrehajtott exorcizmus. Ő gyűrűvel és egy Salamon által meghatározott növény segítségével űzte ki a démont (Joseph. AJ 8. 2.). Gyakran használták Salamon nevét, mint démonűző hatalom megtestesítőjét. Apokrif iratok Salamont, mint legfőbb gyógyítót mutatják be (Salamon testamentuma). A démonok ellen védtek a hellén, babiloni és perzsa hatásra átvett amulettek és talizmánok is.³³

Az újszövetség lapjain olvashatunk a megszállott fiú esetéről (Mk 9, 14-29; Mt 17, 14-21; Lk 9, 37-43), itt úgy mutatják be a szentírók, mint holdkorosság, vagy mint démoni megszállottság. Valószínűleg epilepszia tüneteit írják le. Az epilepsiát, az ókorban szent betegségnek tartották (*morbus sacer*) és a holddal hozták összefüggésbe (Máténál is szerepel a holdkórosság, mint a baj megnevezése). Maga az elnevezés is utal, hogy epilepszia kapcsolatban állhat azzal, hogy egy idegen lélek kerítette hatalmába az embert.³⁴ Jósló állapotnak tartották. Hippokratész a forró szelekkel hozza kapcsolatba (Hippoc. Aer. 3), ami megfelel a Szentföld éghajlati viszonyainak is. Ehhez kapcsolhatóan megemlíthetjük a lázat is. Péter anyósának meggyógyításának találkozunk ezzel a betegséggel, Lukácsnál Láz nevű démon szerepel (Mk 1, 39-30; Mt 8, 14-17; Lk 4, 38-39). A lázat az ókorban nem, mint tünetet látták, hanem mint külön, igen veszélyes betegséget. Akár az epilepsiát (*morbus sacer*) is, misztikus betegségnek tartották (haláljósló állapot, víziók, jelenések, testen kívüli élmények kapcsolódnak hozzá). Rómában külön istennőként tisztelték, *Dea Febris* néven.³⁵ Kapcsolatban áll az alexandriai iskola pneumatológiájával is.³⁶

³³ VERMES: *A zsidó Jézus*. 82. 84; BLAIR, Judit: *From Demons to Germs*. In. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina* (szerk. Marton József) 2005/2. Cluj-Napoca, 114; PILCH, John J.: *Healing in Luke-Acts*. In *The Social World of the New Testament: Insights and Models*. (szerk. Jerome H. Neyrey, Eric C. Stewart) Peabody 2008, 211; PORTERFIELD: *Healing in the History of Christianity*. 22. 32; MICKLEM, Edward Romilly: *Miracles & the new Psychology – A Study in the Healing Miracles of the New Testament*. London 1922, 34-42.

³⁴ LEVY, Jerrold E.: *Epilepsy*. In. *The Cambridge historical dictionary of disease*. (szerk. Kenneth F. Kiple) Cambridge 2003, 116-119; PILCH: *Healing in Luke-Acts*. 211; ; GNILKA: *A názáreti Jézus*. 146.

³⁵ BENDEMANN: *'Many-coloured illness' (Mark 1,34)*; 108. 111; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 157-158; BLAIR: *From Demons to Germs*. 113.

³⁶ Itt elsősorban nem a keresztény teológia pneumatológiájára kell, gondolni, hanem az alexandriai orvoslás meghatározó nézetére.

A nők esetében a Szentírás gyakran említi betegségként a meddőséget (pl. Keresztelő János anyja Erzsébet - Lk 1, 5-25), illetve a menstruációs ciklus felborulását (vérfolyásos asszony - Mk 5, 25-34; Mt 9, 20-22; Lk 8, 42b-48). A vérfolyásos asszony esetében a görög orvoslás hisztériát állapít meg.³⁷ A hisztéria elsősorban a méh helyzetével hozható kapcsolatba. Eredete a vér túl tengésével magyarázható, melynek következtében a méh megdagad vagy visszahúzódik. Így például, ha szív felé mozdul pánik tör ki a betegen, az akkori megítélés szerint (például az asszony kétségbeesésében megérinti Jézus köntösét). Ugyanakkor okozhat a hisztéria epilepsziát, letargiát, afóniát, stb.

Megemlíthetjük a különböző bőrbetegségeket is, melyek gyűjtőnéven lepraként említene az evangéliumok (Mk 1, 40-45; Mt 8, 1-4; Lk 5, 12-16; 17, 11-19). Viszont orvosilag abszurd azt állítani, hogy az evangéliumokban lepráról van szó.³⁸ A paleopatológia Egyiptom és Palesztina területétől egyetlen egy leprás esetről tud, az is poszt biblikus (Kr. u. 600 után) időkből, Egyiptomból származik. Palesztina területén nem találtak ilyen leletet.³⁹ Amiről a Szentírás beszél az más bőrbetegségek megnyilvánulása. A mai orvoslás által leprának (*Hansen-kór*) nevezett betegséget egy mikroorganizmus: a *Mycobacterium leprae* okozza. Ezt a norvég orvos, Gerhard Henrik Hansen fedezte fel 1873-ban. Tünetei elsősorban a bőrfelület elszíneződése, nehezen gyógyuló sérülések (hetek, hónapok múlva), izom gyöngeség, deformált bőrfelületek és érzékek elvesztése a végtagokba.⁴⁰ Mindezek nem teljesen egyeznek a Bibliában leírt tünetekkel (Lev 13–14). A görög-római orvoslás például a leprat kapcsolatba, hozza a már említett négy testnedv elméletével. A vér bősége, annak felborult körforgása kapcsán jelentkezik, ahogy a Corpus Hippocraticumban olvasható. Ennek okozója a gyér levegő, amely összefügg az időjárással. Akár csak a zsidóság esetében a Corpus Hippocraticum is kapcsolatba hozza a tisztaság és tisztátalanság gondolatával (sok esetben a szexuális tisztasággal hozható kapcsolatba). Konkrétan nem található az evangéliumokban a vérbőséggel és a légköri viszonyok kapcsolata a leprával, de a háttérben biztosan hatott rá, hiszen a Szentföld

³⁷ Nem a mai értelemben vett hisztériát, mint mentális betegséget ért alatta.

³⁸ Arthur Johnson leprakutató megállapítása, PILCH: *Healing in the New Testament*. 39; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 135; WOLF, Hans Walter: *Az Ószövetség antropológiája*. Budapest 2001, 179; MICKLEM: *Miracles & the new Psychology – A Study in the Healing Miracles of the New Testament*. 43-45; ; GNILKA: *A názáreti Jézus*. 145.

³⁹ PILCH: *Healing in the New Testament*. 44.

⁴⁰ WENER, Keneth: *Leprosy*. In. MedlinePlus – Trusted health Information for you. <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/001347.htm>, letöltés ideje 2009-04-16.; WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 131; CARROLL, Michael P.: *One more time: Leviticus Revisited*. In. *Anthropological Approaches to the Old Testament*. (szerk. Bernhard Lang) *Issues in Religion and Theology* 8. London 1985, 124.

klímája maga után vonja ennek a betegségértelmezésnek a lehetőségességét. Annál is inkább, mivel bizonyára ismerték a Septuaginta fordítói ezt a nézetet, hiszen magát a megnevezést is kölcsönzik (lepra).⁴¹

Az evangéliumok hírt adnak vakság gyógyításáról is (Mk 8, 22-26: 10, 46-52; Mt 8, 22-25; 9, 27-31; 20, 29-34; 21, 14; Lk 18, 35-43; Jn 9, 1-41). Jézus János evangéliumában tipikus gyógyítóként jelenik meg (9, 1-41). Sarat és nyálat használ a vak megkenéséhez, majd a Siloe tavába küldi, hogy lemossa. A nyál a legtöbb ókori kultúrában az igézés, szemmel verés ellen védett. Mai napig használt módszer a gonosz távol tartására a gyerekektől, még magyar nyelvterületen is. Tacitus megemlíti, hogy Vespasianusz is használta a gyógyításaiban (Tac. Hist. 4, 81).⁴² További hasonlóság fedezhető fel a görög héroszokkal, abban is, hogy a vakságot csak egy istenség képes meggyógyítani. Mint ilyen aktusnak fontos szerep jut a legitimációban is. Erre utal Aszklépioszhoz intézett feljegyzések nagy része, ugyanakkor megjelenik nála is a nyál használata. Az istenség kutya képében megnyalja egy vak fiú szemét, aki ennek következtében visszanyeri látását.⁴³ A nyál nem ismeretlen tehát a görög világ előtt sem, akár csak a szemmel verés, igézés fogalma (a vakság gyógyításán túl megjelenik a Mt 20, 15). Védekezés ellene köpéssel, amulettek vagy különböző gesztusok révén történt (digitas infamis, mano cornuta, mano fica – ezek mind a mai napig ismert és használt szimbólumok, csak sajnos sajátos jelentésük változáson haladt át).⁴⁴

JÉZUS GYÓGYÍTÁSAINAK KAPCSOLATA A GÖRÖG VILÁG CSODÁIVAL

A görög istenek és héroszok gyógyításai befolyásolták az evangéliumok elbeszéléseit. Jézus csodáiról csak az evangéliumokból tudunk, amelyek nem történelemkönyvek, nem jegyzik a folytonosságot és nem is az elsődleges céljuk a teljes életrajz megírása. Az ősegyház, ahogy elterjed a Földközi-tenger medencéjében, szembe találja magát a már létező elbeszélések sokaságával. Választ kell, találjanak olyan kérdésekre, milyért nagyobb az egyszerű galileai karizmatikus rabbi, mint a hatalmas

⁴¹ WEISSENRIEDER: *Image of illness in the Gospel of Luke*. 131-151.

⁴² PILCH: *Healing in the New Testament*. 134; VERMES: *A zsidó Jézus*. 97; ELLIOTT, John H.: *Paul, Galatians and the Evil Eye*. In: *The Social World of the New Testament: Insights and Models*. (szerk. Jerome H. Neyrey, Eric C. Stewart) Peabody 2008, 222; MICKLEM: *Miracles & the new Psychology – A Study in the Healing Miracles of the New Testament*. 102-103.

⁴³ WELLS: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. 30. 34.

⁴⁴ ELLIOTT: *Paul, Galatians and the Evil Eye*. 225; DUNCAN-BERRETT, Martin: *The evil eye in the New Testament*, 63; PILCH, John J.: *Healing in Luke-Acts*. 222; BLAIR: *From Demons to Germs*. 113.

Aszklépiosz, vagy akár a római császár. Ahhoz, hogy Jézust el tudják fogadtatni, használniuk kellett az adott régió gondolkodás módját.

Elsősorban a legitimációban van szerepük a gyógyításoknak. A római császárok trónra lépésük pillanatától alá kellett támasztanijuk, hogy isteni erővel rendelkeznek. Ebben nagy szerepet kaptak az udvar írnokai is. Így gyógyításaik a világ rendjének a helyreállása, valamint isteni erejük alátámasztása. Jézus is legitimációt nyer az által, hogy gyógyításokat tesz, hogy vele van az Isten (Mk 1, 27-28; 1, 34; 2, 12; 3, 10-12; Mt 8, 8; 9, 33; Lk 4, 36-37.41; 5, 26; 6, 19; 8, 25; 9, 43). Így a Belzebub-vita kapcsán is látható (Mk 3, 20-30; Mt 9, 34; 12, 22-30; Lk 11, 15-22; 12, 10), hogy Jézus birtokolja Isten lelkét, Isten ujját, hatalmat kapott a démonok fölött. Hasonló eset történik Pállal és Barnabással (ApCsel 14, 8-18) - habár ez nem evangéliumi szöveg, mégis érdemes a mechanizmust megfigyelni. Pált és Barnabást isteneknek tekintik, legitimációt szereznek, mivel Lisztrában meggyógyítanak egy béna embert.

A Jézus és a görög világ csodálatos gyógyításai között közös a bennük előforduló betegségek is. Gyakran szerepelnek olyan betegségek, amelyek a korra jellemző és igen súlyosak. Egyik ilyen visszatérő betegség a vakság (Mk 8, 22-26: 10, 46-52; Mt 8, 22-25; 9, 27-31; 20, 29-34; 21, 14; Lk 18, 35-43; Jn 9, 1-41). Minden esetben csak egy istenség tudja meggyógyítani az embert ebből a bajból. A legitimációban tehát fontos szerep jut a vakság orvoslására. A vakság mellett fontos a gyermektelenséggel kapcsolatos betegségek meggyógyítása. Az ókori ember legnagyobb betegsége, ha nem volt, akinek tovább adja tudását. Ennek kapcsán gyakran kapcsolódnak rítusaik termékenység varázsláshoz. Szintén legitimáló szerepük van a meddőség gyógyításainak is (Lk 1, 5-25; Mk 5, 25-34; Mt 9, 20-22; Lk 8, 42b-48). Olvashatunk még számadást süketség (Mk 7, 31-37), béna és sorvadttal kezű ember meggyógyításáról (Mk 2, 1-12; 3, 1-6; Mt 9, 1-8; 12, 9-19; Lk 5, 17-20; 6, 6-11), a nyomorék asszonyról (Lk 13, 10-17), valamint egy esetben vízkórról (Lk 14, 1-6; Vö. Plin. Hist. Nat. 28, 232).

A kapcsolat Jézus és kora közt kitűnik a gyógyításnál használt módszerekben is. Így Jézus is gyógyít nyállal (Mk 7, 33; 8, 23; Jn 9, 6), ami nagyon elterjedt volt, mint a szemmel verés (Mt 20, 15; Gal 3, 1) ellen való védekezés, baj elhárítás, valamint gyógyhatást tulajdonítottak annak. A nyál mellett fontos az érintés is, melyet szintén olvashatunk mind az evangéliumokban, mind a görög gyógyítókkal párhuzamban (Mk 6, 53-56; Mt 14, 34-36; Lk 6, 19; 13, 15; Tac. Hist. 4, 81-82; Suet. Vesp. 7, 1-3; Dio Cass.

65, 8). Ugyanakkor távolságba is gyógyítanak (Mk 7, 31-37; 8, 5-13; Mt 8, 5-13; 15, 21-28; Lk 7, 1-10; Tac. Ann. 4, 64).

BEFEJEZÉS

Az evangéliumok gyógyítás elbeszéléseinek szerves rész jut a krisztusi legitimáció elnyerésében. Gyakran nem különböznek az adott kor megszokott görög, illetve karizmatikus zsidó gyógyítók által végbe vitt csodáktól, melyeknek szintén a legitimációban van szerepük. Látható, hogy szervesen kapcsolódnak a jézusi igehirdetéshez, az Isten országa fogalomhoz. De mint ilyen nem mentes a közvetlen kulturális hatásoktól sem. A görög orvoslás szak szavai a Septuaginta segítségével kerülnek bele az evangéliumok elbeszéléseibe, erre jó példa a lepra esete. Sok esetben hasonlít Jézus a tipikus görög orvosra, aki járja a vidéket, és nem csak gyógyít, hanem tanít is. Ugyanakkor nem mentes azoktól a toposzoktól, motívumoktól sem, melyek az abban a korban elterjedt csodatévőkkel kapcsolatban jelennek meg. Így nem hagyható ki a vizsgálatból elsősorban Aszklépiosz, a római császárok, majd Tyanai Apollóniusz és Pitagórász sem. Az ő gyógyításaik, valamint a hellén kultúra orvoslása teljesebb képet adhat az első század csodáival és gyógyításaival kapcsolatba is.

BIBLIOGRÁFIA

Szentírási idézetek

Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Budapest (Szent István Társulat) 2006.

Primer források

DIO CASSIUS: *Roman History.* (ford. Earnest Cary) vol VIII., Loeb Classical Library No. 175, London 1925.

FLAVIUS, Josephus: *A zsidó háború.* Budapest é. n.

FLAVIUS, Josephus: *A zsidók története.* Budapest é. n.

FLAVIUS, Josephus: *Antiquities of the Jews.* Ware 2006.

MARTIALIS: *Epigrams.* London 1993.

MARTIALIS: *Liber Spectaculorum.* London 1993.

PHILOSTRATOS: *The Life of Apollonius.* London 2006.

SUETONIUS: *The life of the twelve caesars.* London 2003.

TACITUS: *Évkönyvek.* Budapest 1980.

TACITUS: *Korunk története.* Budapest 1980.

The Infancy Gospel of Thomas. New York 2005.

Másodlagos irodalom

BENDEMANN, von Reinhard: 'Many-coloured illness' (Mark 1,34): on the significance of illness in the New Testament therapy narratives. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

BLAIR, Judit: *From Demons to Germs.* In. Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina (szerk. Marton József) 2005/2. Cluj-Napoca, 114. BOEFT, Jan den: *Asclepius healings made known.* In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

BOEFT, Jan den: *Asclepius healings made known.* In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

- CARROLL, Michael P.: *One more time: Leviticus Revisited*. In. Anthropological Approaches to the Old Testament. (szerk. Bernhard Lang) Issues in Religion and Theology 8. London 1985.
- COTTER, Wendy (CSJ): *Miracle Stories: The God Asclepius, the Pythagorean Philosopher and the Roman Rulers*. In The Historical Jesus in Context (szerk. Amy-Jill Levine, Dale C. Allison Jr., John Dominic Crossan) Princetown 2006.
- DUNCAN, John–BERRETT, Martin: *The evil eye in the New Testament*. In. Studies in the New Testament: The Sea-change of the Old Testament in the New (szerk. John Duncan, Martin Berrett), Leiden 1989.
- ELLIOTT, John H.: *Paul, Galatians and the Evil Eye*. In. The Social World of the New Testament: Insights and Models. (szerk. Jerome H. Neyrey, Eric C. Stewart) Peabody 2008.
- GNILKA, Joachim: *A názáreti Jézus*. Budapest 2001.
- GRIMAL, Pierre: *Asclepius*. In. The concise dictionary of classical mythology, Oxford 1986.
- HEGYI Dolores: *Polis és vallás - Bevezetés a görög vallástörténetben*. Budapest 2002.
- KINNEY WILLIAMS, Jean: *Empire of ancient Greece*. New York 2005.
- KOSKENNIEMI, Erkki: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.
- LONG, A. A.: *Hellenisztikus filozófia*. Budapest 1998.
- LURKER, Manfre: *Aesculapios*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004.
- LURKER, Manfred: *Asclepius*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004.
- MARKETOS, Spyro G.: *The parallels between Asclepian and Hippocratic medicine on the Island of Kos*. In. History of nephrology (szerk. Gorabed Ekhoyon), vol. 2, Basel 1997.
- MEUNIER, Mario: *Apollonios din Tyana*. București 2001.
- MICKLEM, Edward Romilly: *Miracles & the new Psychology – A Study in the Healing Miracles of the New Testament*. London 1922.
- PILCH, John J.: *Healing in Luke-Acts*. In The Social World of the New Testament: Insights and Models. (szerk. Jerome H. Neyrey, Eric C. Stewart) Peabody 2008.

- PILCH, John J.: *Healing in the New Testament – Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*. Minneapolis 2000.
- PORTERFIELD, Amanda: *Healing in the History of Christianity*. Oxford 2005.
- RIEMER, Urlike: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. In. *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.
- STAMBOUGH, John E.–RICE, David Gerard: *Source for the Study of Greek Religion*. Sources for Biblical Study 14, Missula 2009.
- VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház és irodalma*. In. *Ókeresztény írók I.* (szerk. Vanyó László) Budapest 1988.
- VANYÓ László: *Eusebios egyháztörténete*. In. *Ókeresztény írók IV.* (szerk. Vanyó László) Budapest 1983.
- VASIRUB, Samuel: *Medicine*. In. *EncJud* (szerk. Fred Skolnik, Michael Berenbaum) vol. XIII., Detroit 2007.
- VERMES Géza: *A zsidó Jézus*. Budapest 2005.
- WEISSENRIEDER, Annette: *Image of illness in the Gospel of Luke*. Tübingen 2003.
- WELLS, Louise: *The Greek language of healing from Homer to the New Testament*. Berlin 1998.
- WOLF, Hans Walter: *Az Ószövetség antropológiája*. Budapest 2001.

Internetes hivatkozás

- WENER, Keneth: *Leprosy*. In. *MedlinePlus – Trusted health Information for you*. <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/001347.htm> letöltés ideje 2009-04-16.